

Research Paper

Cultural development and its educational macro-indicators in the thought system of the Holy Qur'an with the approach of implication-research

Abbas Ebrahimi ^{1*}, Sajjad Nikkhoo ², Meysam Aghdaghi³

1 Research Assistant Professor at SCCR, Tehran, Iran.

2. PhD of Teaching Islamic Studies, Shiraz university, Shiraz, Iran

3. Research Assistant Professor at SCCR, Tehran, Iran.

Received: 2020/5/14

Accepted: 2020/9/27

PP: 113-127

Use your device to scan and read the article online

DOI:

[10.30495/jedu.2023.24709.4936](https://doi.org/10.30495/jedu.2023.24709.4936)

Keywords:

implication-research, indicator, cultural development, education

Abstract

Introduction: Indicators are data for analysis, analysis and accurate measurement of policy in cultural and educational development.

These data in every society should be compiled according to the historical and religious identity within that society. Therefore, in Islamic societies, the Qur'an is the most comprehensive and richest thought system for extracting educational implications and determining indicators of cultural development.

research methodology: By reviewing the verses and examining the thought and conceptual system of the Qur'an based on the method of emergent implication-research, this research has extracted the meanings and the contributions of the verses related to education policy making, and by coding and analyzing the meanings, the implications of educational policy in the realization of and cultural development has been achieved..

Findings: From the point of view of the Qur'an, a human being, the Caliph of God, is a dignified being and has been created in the best form and has both material and spiritual dimensions. Cultural and educational development brings a peace that has both a worldly side and an approach to the hereafter. The Holy Qur'an provides educational macro-indicators in the realization of desirable cultural development with signs such as individual and social growth and promotion based on piety, rationality and wisdom, attention to divine traditions in the system of existence, justice and the enjoyment of education by all members of the society, and meritocracy in educational management and discipline.

Conclusion: Talking about cultural development and educational indicators does not mean not paying attention to the economic and livelihood welfare of the people, but providing the livelihood of the people is a means to reach the closeness of God and serving God in the shadow of good life.

Citation: Ebrahimi Abbas, Nikkhoo Sajjad, Aghdaghi Meysam. (2023). Cultural development and its educational macro-indicators in the thought system of the Holy Qur'an with the approach of implication-research. Journal of New Approaches in Educational Administration; 14(2):113-127

Corresponding author: Abbas Ebrahimi

Address: Research Assistant Professor at SCCR, Tehran, Iran

Tell: 09126517668

Email: a.ebrahimi@sccr.ir

Extended Abstract

Introduction:

Progress and development based on education is a cultural process and one of the key and strategic issues of every society. Before the 70s, this issue was considered and planned only in the economic realm, but from the beginning of the 80s, with a cultural approach and as cultural development, it was raised by UNESCO and considered ahead of other Economic and political fields. The cultural development of any society in accordance with its historical, religious and cultural identity, within it and through continuous education, causes a change in the cognitive and attitude and actions of the people of the same society. Therefore, if the religious, historical and bio-world capacities of the society are not taken into account in the compilation of cultural and educational indicators, the development programs will create many challenges and damages for the various elements of the society. . Because the statistics and evaluations obtained from these indicators will cause cultural disunity because they are not based on the assumptions and foundations of that society. In the Islamic society and system, the most comprehensive and richest source for extracting educational implications and determining indicators of cultural development is the Holy Quran. The heavenly book that contains all the needs of man and the causes of happiness in his life. The Charter for the Development of Quranic Culture states: "Iran's development into a developed country with an Islamic-revolutionary identity depends on the national determination and the coordinated will of the senior leaders of the system for the development of Quranic culture." A culture that must be influenced by the Qur'an and govern individual and social insights, attitudes and behaviors, and be current at all levels of policy-making and planning in the Islamic Republic of Iran. This article is based on the semantic and intellectual system of the Holy Qur'an, with a study of its implications, to discover and extract the signs and formulate them in the formulation of education policies as one of the components of cultural progress and development. In the sense that what implications does the Qur'an have in determining the indicators of cultural and educational development, so that it is possible to formulate general policies for the system of education and upbringing of a monotheistic system?

Goal:

The purpose of this research is to discover and extract educational implications in cultural development from the perspective of the Quran's semantic system; Based on which new and desirable policies can be formulated and the existing policies can be reviewed and modified, in the path of

achieving cultural development and reaching a monotheistic society.

Method:

This research deals with the discovery and extraction of educational implications in cultural development from the perspective of the semantic system of the Qur'an, using the method of emergent implication-research .In this research, by using the emergent implication-research method, at the beginning, it was focused on examining the contributions and identification of the verses of the Holy Quran in educational aspects, and the related verses were analyzed, and then based on the selected verses, the meanings related to the topic of the study were extracted. In the following, by analyzing the codes and signs extracted from the verses, the signs related to educational macro-policies have been discovered and formulated.

In order to reach the broad implications of educational policy making in the monotheistic system, the following stages and steps were considered in this research:

- A) Extracting the contribution of education policy from the verses of the Holy Quran.
- b) extracting and discovering the broad implications in a topical form from the contributions of the selected verses.
- c) Final extraction and formulation of implications

Findings:

From the point of view of the Qur'an, a human being, the Caliph of God, is a dignified being and has been created in the best form and has both material and spiritual dimensions. Cultural and educational development brings a peace that has both a worldly side and an approach to the hereafter. The Holy Qur'an provides educational macro-indicators in the realization of desirable cultural development with signs such as individual and social growth and promotion based on piety, rationality and wisdom, attention to divine traditions in the system of existence, justice and the enjoyment of education by all members of the society, and meritocracy in educational management and discipline.

Results:

The Qur'an was revealed as a divine book in the language of the people and Arabic language, and in explaining its contents, it acted on the basis of the rational principles of dialogue and in its intellectual and semantic system incorporated all the needs of man and the causes of happiness in his life. Therefore, it is the best reference to respond to human needs in all different cultural, economic and political fields. In cultural development, the education component is responsible for speeding up the cycle of development and maintaining the

cultural diversity of the society. Therefore, it is considered as the main mission of divine prophets and messengers. From the point of view of the Qur'an, a human being, the Caliph of God, is a dignified being, created in the best form and form, and has two spheres, material and spiritual. Therefore, the criteria and indicators of growth and development can measure progress when it provides the necessary balance of the hereafter and worldly in different personal and social fields. In the intellectual system of the Holy Qur'an, education is one of the tasks of the divine prophets and has a key and fundamental place in the macro and micro developments of society, and piety is an important indicator in spiritual and material progress and sustainable growth. Human beings have two existential spheres of soul and body, therefore, cultural and educational development should bring peace, security and vitality, which has both a worldly aspect and an approach to the hereafter, and pays attention to the two existential spheres of man, both soul and body. The divine tradition is the ways,

rules and laws of God's behavior with man, which is referred to as the arrangement of the affairs of the world and man. Traditions and laws that are fixed for all human groups and their violation causes the destruction of man. Justice and enjoyment of society members from education in the two axes of generalization for all social strata and attention to individual and social capacities and abilities, as well as attention to order in all educational processes in order to regulate human thought and actions, scientific response to all needs and human social and individual affairs in the path of progress and development and meritocracy in educational management are other indicators related to cultural and educational development indicators. It is necessary to mention this point that talking about cultural development and educational indicators does not mean not paying attention to the economic and livelihood welfare of the people, but providing the livelihood of the people is a means to reach the closeness of God and serve God in the shadow of a virtuous life.

مقاله پژوهشی

توسعه فرهنگی و شاخص های کلان آموزشی آن در نظام فکری قرآن کریم
با رویکرد دلالت پژوهیعباس ابراهیمی^{۱*}، سجاد نیکخوا^۲، میثم آقداغی^۳

۱. استادیار پژوهشی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، تهران، ایران.

۲. دکتری مدرسی معارف دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

۳. استادیار پژوهشی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، تهران، ایران.

چکیده

مقدمه و هدف: شاخص ها داده هایی برای تجزیه، تحلیل و سنجش دقیق خط مشی در توسعه فرهنگی و آموزشی است. این داده ها در هر جامعه ای باید مطابق با هویت تاریخی و دینی درون آن جامعه تدوین گردد. از همین رو در جوامع توحیدی (اسلامی) قرآن به عنوان یک منبع لایزال، جامع ترین و غنی ترین نظام فکری برای استخراج دلالت های آموزشی و تعیین شاخص های توسعه فرهنگی است

روش شناسی پژوهش: این پژوهش با مرور آیات و بررسی نظام فکری و مفهومی قرآن مبتنی بر روش دلالت پژوهی برای شی، به استخراج و سهم یاری آیات مرتبط با خط مشی گذاری آموزش پرداخته و پس از سهم یاری با کدگذاری و تحلیل دال ها، به دلالت های کلان سیاستی آموزشی در تحقق پیشرفت و توسعه فرهنگی دست یافته است.

یافته ها: از منظر قرآن انسان خلیفه الله، موجودی کرامت یافته و در بهترین صورت و قالب آفریده شده است و دارای دوساحت مادی و معنوی است. توسعه فرهنگی و آموزشی موجب آرامشی است که هم سویه دنیایی و هم رویکرد آن جهانی و آخرتی دارد. قرآن کریم شاخص های کلان آموزشی در تحقق توسعه فرهنگی مطلوب را با دل هایی چون، رشد و ارتقاء فردی و اجتماعی بر محور تقوی، عقلانیت و خرد ورزی، توجه به سنن الهی در نظام هستی، عدالت و برخورداری آحاد جامعه از آموزش، شایسته سالاری در مدیریت آموزشی و نظم ترسیم می کند.

بحث و نتیجه گیری: سخن از توسعه فرهنگی و شاخص های آموزشی به معنای عدم توجه به رفاه اقتصادی و معیشتی مردم نیست بلکه تامین معیشت مردم ابزاری برای وصول به قرب الهی و بندگی خداوند در سایه حیات طیبه است.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۲/۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۷/۶

شماره صفحات: ۱۲۷-۱۱۳

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.30495/jedu.2023.24709.4936

واژه های کلیدی:

دلالت پژوهی، شاخص، توسعه فرهنگی، آموزش

استناد: ابراهیمی عباس، نیکخوا سجاد، آقداغی میثم (۱۴۰۲). توسعه فرهنگی و شاخص های کلان آموزشی آن در نظام فکری قرآن کریم با رویکرد دلالت پژوهی، دوماهنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزش. ۱۴ (۲): ۱۲۷-۱۱۳

* نویسنده مسوول: عباس ابراهیمی

نشانی: استادیار پژوهشی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، تهران، ایران

تلفن: ۰۹۱۲۶۵۱۷۶۶۸

پست الکترونیکی: a.ebrahimi@sccr.ir

مقدمه

پیشرفت و توسعه مبتنی بر آموزش، فرآیندی فرهنگی و از مسائل کلیدی و راهبردی هر جامعه است. این مساله تا قبل از دهه‌ی هفتاد (۱۹۷۰م) صرفاً در قلمرو اقتصادی ملاحظه و برنامه‌ریزی می‌شد اما از اوایل دهه‌ی هشتاد (۱۹۸۰م) با رویکردی فرهنگی و به نام توسعه فرهنگی، توسط یونسکو مطرح و مقدم بر سایر حوزه‌های اقتصادی و سیاسی دانسته شد. توسعه‌ی فرهنگی هر جامعه‌ای مطابق با هویت تاریخی و دینی و فرهنگی، در درون آن و از طریق آموزش مستمر موجب ایجاد تغییر شناختی و گرایشی و کنش افراد همان جامعه می‌شود. از همین‌رو اگر در تدوین شاخص‌های فرهنگی و آموزشی به ظرفیت‌های دینی، تاریخی و زیست جهان جامعه توجه نشود برنامه‌های توسعه‌ای چالش‌ها و آسیب‌های فراوانی را برای ارکان مختلف جامعه به وجود خواهد آورد. زیرا آمار و ارزیابی‌های به دست آمده از این شاخص‌ها به دلیل اینکه مبتنی بر مفروضات و مبانی آن جامعه نیست موجب ازهم‌گیسختگی فرهنگی خواهد شد. در جامعه و نظام اسلامی جامع‌ترین و غنی‌ترین منبع برای استخراج دلالت‌های آموزشی و تعیین شاخص‌های توسعه فرهنگی قرآن کریم است. کتاب آسمانی که همه نیازهای بشر و موجبات سعادت زندگی او دربردارد، در منشور توسعه فرهنگ قرآنی آمده است: «ارتقای ایران به کشوری توسعه‌یافته با هویتی اسلامی - انقلابی، در گرو عزم ملی و اراده هم‌هانگ مدیران ارشد نظام برای توسعه فرهنگ قرآنی است. فرهنگی که باید متأثر از قرآن و حاکم بر بینش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای فردی و اجتماعی، و در همه سطوح سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی نظام جمهوری اسلامی جاری باشد». این مقاله برآن است تا بر اساس نظام معنایی و فکری قرآن کریم با دلالت‌پژوهی برایی به کشف و استخراج دلالت‌ها و صورتبندی آن در تدوین سیاست‌های آموزش به عنوان یکی از مولفه‌های پیشرفت و توسعه فرهنگی بپردازد. به این معنا که قرآن چه دلالت‌های در تعیین شاخص‌های توسعه فرهنگی و آموزشی دارد تا بر اساس آن بتوان خط‌مشی‌های کلان را برای نظام آموزش، تعلیم و تربیت یک نظام توحیدی تدوین کرد؟

پیشینه پژوهشی

در حوزه مطالعات خارجی شاخص‌های فرهنگی و آموزشی در اکثر کشورها بسیار محدود و داده‌های مربوط به آن‌ها بسیار ناقص است. (Vaezzadeh, bita, p,2) در حوزه داخلی گرچه پس از پیروزی انقلاب اسلامی به ویژه در سال‌های اخیر در حوزه توسعه و پیشرفت مطالعات متنوع و گسترده‌ای مبتنی بر مبانی فکری و نظام اندیشه‌ای اسلام صورت گرفته است. اما علیرغم مرزهای نزدیک و مشترک میان شاخص‌های گوناگون توسعه فرهنگی، پژوهشی‌مبنایی در محور کلان خط‌مشی‌گذاری آموزش از منظر و نظام معنایی قرآن صورت نگرفته است. هدف از این پژوهش کشف و استخراج دلالت‌های آموزشی در توسعه فرهنگی از منظر و نظام معنایی قرآن است تا بر اساس آن بتوان در مسیر وصول به توسعه فرهنگی و رسیدن به جامعه توحیدی خط‌مشی‌ها و سیاست‌های مطلوب جدید را تدوین و خط‌مشی‌های موجود را باز بینی و اصلاح کرد.

مبانی نظری

شاخص^۲

واژه شاخص، وسیله مشخص کردن موضوع (Salehi Amiri & Mohammadi, 2010, p226) و مفهومی است که اندازه معینی را مشخص می‌کند (Amani et al, 1975, p9) شاخص در برنامه‌ریزی علامتی برای روشن شدن مسیر و کمک به دستیابی هدف است (She'bani, 2003, p109). شاخص‌ها داده‌های برای تجزیه و تحلیل تصمیمات و خط‌مشی‌های حاکمیتی است (Shahdadi, 1989, p175). که با آن می‌توان کمیت، کیفیت و یا سقوط یک موضوع را مورد سنجش و اندازه‌گیری قرار داد (Salehi Amiri & Mohammadi, 2010, p227). شاخص‌ها نظارت، مراقبت وضعیت کلان و سطوح بالای خط‌مشی‌گذاری را امکان‌پذیر و امکان گفتگو و مباحثه درباره خط‌مشی‌های توسعه فرهنگی و آموزشی را برای سیاست‌مداران، رسانه‌ها و فعالان فرهنگی و سیاسی فراهم می‌آورد (Shahdadi, 1989, p176).

توسعه

توسعه در لغت به معنای وسعت دادن، بهتر شدن و قدرتمند شدن است. و در اصطلاح مفهومی با برداشت‌ها و تعاریف متنوعی است. نظیر توالی بیولوژیک (Hass, 1992)، رشد و تکامل ارگانیزمی، (Riggs, 1984) برخی توسعه را روندی خلاق باهدف ایجاد تحول و تغییرات زیر بنایی در جامعه می‌دانند (Friedmann, 1972, p180) میتوان گفت توسعه فرآیندی است که از طریق اصلاح بنیان‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی مضمن بهبود مداوم عرصه‌های گوناگون اعم مادی و معنوی انسان است. "مایکل تودارو" توسعه را مستلزم تجدید و جهت‌گیری مجموعه‌ی نظام اجتماعی و اقتصادی یک جامعه با تغییرات بنیادی در ساخت‌های اجتماعی، نهادی و اداری و طرز تلقی عامه، آداب و رسوم

۱. «و نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَ هُدًى وَ رَحْمَةً وَ بُشْرَى لِّلْمُسْلِمِينَ» سوره نحل (۱۶) آیه ۸۹: «لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةً لِّأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ خَدِيدًا يُفْتَرَى وَ لَكِن تَصَدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَ تَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَ هُدًى وَ رَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ» سوره يوسف (۱۲) آیه ۱۱۱.

² Indicator

و اعتقادات می‌داند (Nazarpour, 1999, p27). پس توسعه به نام دستاوردی بشری مفهومی است که در محتوا و نمود متضمن مختصات فرهنگی است.

فرهنگ^۱

امروز کاربرد فرهنگ حول این مضامین است (Smith, 1992, p17):

۱. در مقابل چیزهای مادی و فناورانه و امور دارای ساختار اجتماعی؛

۲. قلمرو امر فکری، معنوی و غیر مادی؛

۳. استقلال فرهنگ در مقابل قدرت‌های زیربنایی اقتصادی؛

۴. مفهومی از نظر ارزشی خنثی و بی‌طرف.

فرهنگ دارای چهاردسته از عناصر اصلی است که هر یک در رابطه با انسان قابل دسته بندی است:

الف) رابطه انسان با طبیعت؛ از قبیل فناوری، صنایع دستی، طب سنتی، طرز تهیه غذا. ب) رابط انسان با خود و با دیگر انسان‌ها و طبیعت؛ از قبیل مناسبات تولیدی، پیوندهای خانوادگی، معرفت به خویشتن، سواد، علم و تحقیقات، تغذیه مناسب، عدم از خود بیگانگی، عدم خودکشی؛ ج) عناصری که بر روابط بین انسان‌ها حاکم‌اند؛ از قبیل زبان، ارتباطات، نظام آموزشی؛ د) عناصر حاکم بر روابط انسان با ماوراءالطبیعه؛ شامل تعالیم الهی و دینی، عقاید و اعمال عامه (Touhidfam, 1994, p19).

از منظر حکمت متعالیه فرهنگ بخشی از معرفت است که در ذهنیت مشترک افراد یا جامعه و یا در زیست جهان مردم وارد شده است؛ به بیانی دیگر، فرهنگ، صورت تنزل یافته معنا به عرصه فهم عمومی و رفتارهای مشترک و کنش‌های اجتماعی است (Sedahghatzadeh, 2015, p20). این تعریف، جامع و با مبانی هستی‌شناسانه اسلام سازگاری دارد.

آموزش

آموزش و تعلیم گاهی به معنای افاضه علم است و زمانی به معنای تدریس و فراهم کردن اسباب انتقال علم به مخاطب از راه گفتن، نوشتن، تصویر و... تعلیم در قسمت اول از علم جدا نیست و متعلم ناگزیر ناگزیر علم را فرا می‌گیرد. اما در قسمت دوم از آن انفکاک پذیر است یعنی ممکن است معلم مطلبی را القا کند ولی متعلم از اداراک آن باز ماند (Javadi-Amoli, 2009, p109).

توسعه فرهنگی

مفهوم توسعه فرهنگی زمینه ساز شکل گیری توسعه با تمام ابعاد و جوانب است. در واقع توسعه « ایجاد شرایط و امکانات مادی و معنوی مناسب برای افراد جامعه به منظور شناخت جایگاه آنان، افزایش علم و دانش انسان‌ها، آمادگی برای تحول و پیشرفت و پذیرش اصول کلی توسعه مانند قانون پذیری، نظم و انضباط، بهبود روابط اجتماعی و انسانی، افزایش توانایی‌های علمی و اخلاقی و معنوی برای همه افراد جامعه» است. (Girard, 1980, p11) در حقیقت قوام فرد به شخصیت او و قوام هویت یک اجتماع به فرهنگ آن است؛ از این رو، فرهنگ شخصیت جمعی یک اجتماع است. اگر کسی نقش خود را در جمع احساس کند و نسبت به خود و اجتماعش آگاهی داشته باشد فرهنگ آن جمع را پذیرفته است. (Afrough, 2008, p25).

روش شناسی پژوهش

این پژوهش به کشف و استخراج دلالت‌های آموزشی در توسعه فرهنگی از منظر و نظام معنایی قرآن ابا استفاده از روش دلالت پژوهی برای می‌پردازد. دلالت پژوهی در دانش سیاست‌گذاری به دو بخش دلالت‌های محتوایی و دلالت‌های فرایندی و به بیان دیگر نظام‌مند و برای قابل تقسیم است. (Danaeefard, 2015, pp.39-71) در طرح پژوهش دلالت پژوهی نظام‌مند، پژوهشگر ابتدا یک چارچوب مفهومی به تفصیل طراحی می‌کند که به دنبال دلالت‌هایی از رشته، فلسفه، چارچوب، نظریه، مدل با ایده‌های مطرح شده در مجامع علمی است و سپس در مآخذ استقرار دلالت‌ها به دنبال دلالت‌هایی برای تک‌تک عناصر تشکیل دهنده آن چارچوب مفهومی می‌گردد. برای مثال جهت احصای دلالت‌های علم پیچیدگی برای خطّ مشی‌گذاری عمومی، چرخه خطّ مشی‌گذاری مشتمل بر تعیین و تعریف مسأله، دستور کارگذاری، فرموله کردن مسأله، اجرای خطّ مشی، ارزش‌یابی خطّ مشی، تغییر خطّ مشی و خاتمه خطّ مشی را مبنای دلالت پژوهی خود از علم پیچیدگی قرار می‌دهد. در این حالت، بین سهم یاری‌ها (نکات کلیدی علم پیچیدگی)، دلالت‌های هر سهم‌یاری برای تک‌تک عناصر چرخه خطّ مشی نوعی تناظر برقراری-شود. در طرح پژوهش دلالت پژوهی برای، یک سؤال کلی مطرح می‌شود تا مشخص گردد که مآخذ دلالت پژوهی چه دلالت‌هایی برای عرضه کلی پژوهشگر رشته یا حوزه مطالعاتی وی دارد. برای مثال رئالیسم انتقادی چه رهنمودهایی یا دلالت‌هایی برای خطّ مشی‌گذاری

^۱ Culture

عمومی دارد؟ بعد از مطالعه مشخص می شود که رئالیسم انتقادی برای فرایند خط مشی گذاری، تحلیل خط مشی های عمومی و ارزش یابی خط مشی های عمومی دلالت هایی دارد؛ ولی دلالت ها و موضوع آنها ناگهانی و ظهوری (برایشی) شکل می گیرند و بر اساس چارچوب مفهومی اولیه ای از موضوعات دلالت ها مشخص نشده است. قرآن به زبان مردم و زبان عربی مبین نازل شده و در تفهیم مطالب خود، بر مبنای اصول عقلایی محاوره عمل کرده است. لذا در این پژوهش متاثر از معنا و گزاره های به دست آمده به کشف و صورت بندی دلالت های کلان بر شاخص های توسعه فرهنگی و آموزشی از منظر قرآن را بر اساس دلالت پژوهی برای شی استخراج خواهد شد. البته باید توجه داشت که در دلالت پژوهی احصی دلالت ها به صورت خطی نیست، ممکن است هنگام بیان و ارائه گزارش دلالت ها در درون استناداتی ذکر نشود، که در این صورت عقلانیت روایتی دلالت ها حائز اهمیت خواهد بود، برخی از دلالت ها ارائه شده در سطح کلان می تواند زمینه پژوهش های بعدی را فراهم نماید. همچنین احصی دلالت ها بر اساس متن پژوهش و مبتنی بر خلاقیت ذهنی پژوهشگر خواهد بود. در این پژوهش با استفاده از روش دلالت پژوهی برای شی ابتدا به بررسی و سهم یاری و احصی آیات قرآن کریم در جنبه های آموزشی متمرکز و آیات مربوط احصی و سپس بر اساس آیات منتخب دال های مرتبط با موضوع پژوهش استخراج گردید. در ادامه با تحلیل کدها و دال های مستخرج از آیات، به کشف و صورت بندی دلالت های مرتبط با سیاست های کلان آموزشی پرداخته شده است.

برای وصول به دلالت های کلان خط مشی گذاری آموزشی در نظام توحیدی در این تحقیق مراحل و گام های زیر مد نظر قرار گرفته شد:

- (الف) استخراج سهم یاری خط مشی گذاری آموزش از آیات قرآن کریم.
 (ب) استخراج و کشف دلالت های کلان به صورت موضوعی از سهم یاری های آیات منتخب.
 (ج) استخراج نهایی و صورت بندی دلالت ها.

یافته ها

۱. استخراج سهم یاری خط مشی گذاری آموزش از آیات قرآن کریم

اسلام در جایگاه آخرین و کامل ترین دین الهی اندیشه های استوار بنیادین و سیاست های عمومی و اختصاصی سزاوار نیاز انسان را در معجزه جاودانش، قرآن بر خاتم رسولان وحی کرده است. قرآن کتاب هدایتگر آسمانی و منبع مهم پاسخ به نیازهای بشر، و روشنگر ابعاد گوناگون زندگی آدمی است.^۱ اوصاف قرآن - در مقام سرچشمه اصلی معرفت - حاکی از حیات، و تأثیر مستمر آن در همه زمان ها و مکان هاست؛^۲ از این رو همواره الهام و الگوگرفتن از قرآن در مدیریت و استخراج مولفه های خط مشی گذاری در عرصه های خرد و کلان جامعه اسلامی، به ویژه در گستره توسعه فرهنگی و آموزشی و عرضه مسائل اجتماعی بر آن شایسته است تا در پی اش، فهمی جدید و متناسب با اقتضات زمان و مکان از آن مسائل دست دهد. لذا پژوهش حاضر، قرآن را منبعی اصلی، و مبنایی مؤسس برای شناخت و کشف دلالت های سیاسی آموزش در نظر گرفته است.

مباحثی که در این مقاله و پژوهش کانون توجه قرار گرفته است آیتانی از قرآن کریم است که در آن بر دلالت های سیاسی در حوزه آموزش اشاره شده است. که آیت استخراج شده ا در جدول شماره ۱ تبیین شده است.

جدول ۱- استخراج سهم یاری سیاست های آموزشی

نام سوره / شماره آیه	گزاره (متن آیه)
بقره: ۸۴	وَ إِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَ لَا تَخْرُجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَ أَنْتُمْ تَشْهَدُونَ
بقره: ۱۲۹	رَبَّنَا وَ ابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ يُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
بقره: ۲۱۹	يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَ مَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِنَّهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْتَقْوَى كَذَلِكَ بَيِّنٌ لِلَّهِ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ
بقره: ۲۴۷	إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَ زَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ
آل عمران: ۱۴۶	لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يُزَكِّيهِمْ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ إِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ
نساء: ۲۶	يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبينَ لَكُمْ وَ يَهْدِيَكُمْ سَبِيلَ الدِّينِ مِنْ قَبْلِكُمْ وَ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
اعراف: ۲۹	قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَ أَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَ ادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ

۱. «وَ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ بَيِّنَاتٍ لِكُلِّ شَيْءٍ وَ هُدًى وَ رَحْمَةً وَ بُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ؛ وَ ما این کتاب را بر تو نازل کردیم که بیانگر همه چیز، و مایه هدایت و رحمت و بشارت برای مسلمانان است.» سوره النحل (۱۶) آیه ۸۹.

۲. عَنِ الرَّضَا عَنْ أَبِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَ أَنْ رَجُلًا سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا بَالُ الْقُرْآنِ لَا يَزِدَادُ عِنْدَ النَّشْرِ وَ الدَّرَاسَةِ إِلَّا غَضَاضَةً فَقَالَ لِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يُنْزِلْهُ لِزَمَانٍ دُونَ زَمَانٍ وَ لَا لِأَسَى دُونَ نَاسٍ فَهَوِيَ فِي كُلِّ زَمَانٍ جَدِيدٍ وَ عِنْدَ كُلِّ قَوْمٍ غَضٌّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. محمد بن علی ابن بابویه، عیون أخبار الرضا علیه السلام، چاپ اول، تهران، بی نا، ۱۳۷۸ق، ج ۲، ص ۸۷.

اعراف: ۳۵	يَا بَنِي آدَمَ إِذَا يَأْتَيْتَكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتَّبِعُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنْ أَتَىٰ وَصَلَحَ فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
اعراف: ۹۶	وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ
یونس: ۳	إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَيْعٍ إِلَّا مِنْ عِنْدِهِ ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ
یونس: ۵	هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَٰلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ
یوسف: ۲۱	قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي خَفِيفٌ غَلِيمٌ
نحل: ۷۶	وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَىٰ مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
عنکبوت: ۴۵	أَثَلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ
احزاب: ۳۴	وَأَذْكُرَنَّ مَا بُدِّلَ فِي بُيُوتِكُمْ مِنَ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا
شوری: ۱۵	فَلِذَٰلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَ قُلْ آمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا حِجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ
ممتحنه: ۸	لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

۲. استخراج و کشف دلالت‌های کلان به صورت موضوعی از سهم یاری‌های آیات منتخب
پس از استخراج سهم‌یاری‌های خط‌مشی‌گذاری آموزش از آیات قرآن کریم در مرحله بعدی به کشف و استخراج دلالت‌های سیاستی مرتبط با توسعه فرهنگی و آموزشی پرداخته شده است. که تفصیل آن در جدول شماره ۲ تبیین شده است.

سهم‌یاری گزاره‌ها	دلالت‌سیاستی
و هنگامی را که از شما پیمان گرفتیم که خون هم را نریزید؛ و یکدیگر را از سرزمین خود، بیرون نکنید. سپس شما اقرار کردید؛ (و بر این پیمان) گواه بودید.	طراحی خط‌مشی‌های آموزشی بر مبنای عدالت همگانی در برخورداری از منابع
پروردگارا! در میان آن‌ها پیامبری از خودشان برانگیز، تا آیات تو را بر آنان بخواند، و آن‌ها را کتاب و حکمت بیاموزد، و پاکیزه کند؛ زیرا تو توانا و حکیمی (و بر این کار، قادری)	محوریت گسترش علم، عقلانیت و خردورزی (حکمت) در سیاست‌های پیشرفت و توسعه فرهنگی
دربارهٔ شراب و قمار از تو سؤال می‌کنند، بگو: «در آنها گناه و زیان بزرگی است؛ و منافعی (از نظر مادی) برای مردم در بردارد؛ (ولی) گناه آن‌ها از نفعشان بیشتر است، و از تو می‌پرسند چه چیز انفاق کنند؟ بگو: از ما زاد نیامندی خود.» این چنین خداوند آیات را برای شما روشن می‌سازد، شاید اندیشه کنید!	تدوین متون آموزشی بر اساس پاسخگویی علمی به مطالبات و نیازهای انسان در مسیر پیشرفت و توسعه
خداوند، حکومت و دانش را به (او) (طلالت) بخشید؛ و از آنچه می‌خواست به او تعلیم داد.	شایسته‌سالاری در مدیریت آموزشی
خداوند بر مؤمنان منت نهاد [نعمت بزرگی بخشید] هنگامی که در میان آن‌ها، پیامبری از خودشان برانگیخت؛ که آیات او را بر آنها بخواند، و آن‌ها را پاک کند و کتاب و حکمت بیاموزد؛ هر چند پیش از آن، در گمراهی آشکاری بودند.	آموزش و تعلیم، محور اول و اصلی و تحولات کلان و خرد جامعه
خداوند می‌خواهد (با این دستور، راه‌های خوشبختی و سعادت را) برای شما آشکار سازد، و به سنت‌های (صحیح) پیشینیان رهبری کند. و خداوند دانا و حکیم است.	توجه به سنن الهی در نظام هستی
بگو: «پروردگارم امر به عدالت کرده است؛ و توجه خویش را در هر مسجد(و به هنگام عبادت) به سوی او کنید؛ و او را بخوانید، در حالی که دین(خود) را برای او خالص گردانید! (و بدانید) همان گونه که در آغاز شما را آفرید، (بار دیگر در رستخیز) بازمی‌گردید.	عدالت در برخورداری آحاد جامع از امکانات، در تمامی ابعاد اعم از اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و..
ای فرزندان آدم! اگر رسولانی از خود شما به سراغتان بیایند که آیات مرا برای شما بازگو کنند، (از آنها پیروی کنید؛) کسانی که پرهیزگاری پیشه کنند و عمل صالح انجام دهند(و در اصلاح خویش و دیگران بکوشند)، نه ترسی بر آن‌هاست و نه عنمانی می‌شوند.	رشد و ارتقاء فردی و اجتماعی بر محور تقوی و بندگی خداوند
و اگر اهل شهرها و آبادی‌ها، ایمان می‌آوردند و تقوا پیشه می‌کردند، برکات آسمان و زمین را بر آن‌ها می‌گشودیم؛ ولی (آنها حق را) تکذیب کردند؛ ما هم آنان را به کیفر اعمالشان مجازات کردیم.	طراحی و بازآرایی تمامی فرآیندهای و عوامل توسعه و پیشرفت بر محور ایمان به خداوند و تقوا
پروردگارا شما، خداوندی است که آسمان‌ها و زمین را در شش روز [شش دوران] آفرید؛ سپس بر تخت (قدرت) قرار گرفت، و به تدبیر کار (جهان) پرداخت؛ هیچ شفاعت‌کننده‌ای،	رعایت نظم در تمامی خط‌مشی‌ها و فرآیندهای آموزشی

	جز با اذن او نیست؛ این است خداوند، پروردگار شما! پس او را پرستش کنید! آیا متذکر نمی شوید؟!
مدیریت و استفاده مطلوب از زمان	او کسی است که خورشید را روشنایی، و ماه را نور قرار داد؛ و برای آن منزلگاههایی مقدر کرد، تا عدد سال ها و حساب (کارها) را بدانید؛ خداوند این را جز بحق نیافریده؛ او آیات (خود) را) برای گروهی که اهل دانشند، شرح می دهد!
به‌گزینی و شایسته‌سالی	مرا(یوسف) سرپرست خزائن سرزمین (مصر) قرار ده، که نگهدارنده و آگاهم
توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت‌های افراد در تدوین خط مشی های توسعه فرهنگی و آموزشی	خداوند مثالی(دیگر) زده است: دو نفر را، که یکی از آن دو، گنگ مادرزاد است؛ و قادر بر هیچ کاری نیست؛ و سربار صاحبش می‌باشد؛ او را در پی هر کاری بفرستد، خوب انجام نمی‌دهد؛ آیا چنین انسانی، با کسی که امر به عدل و داد می‌کند، و بر راهی راست قرار دارد، برابر است؟!
رشد و ارتقاء فردی و اجتماعی بر محور عبادت و نتیجه تقوا و عبادت	آنچه را از کتاب (آسمانی) به تو وحی شده تلاوت کن، و نماز را برپا دار، که نماز (انسان را) از زشتیها و گناه بازمی‌دارد، و یاد خدا بزرگتر است؛ و خداوند می‌داند شما چه کارهایی انجام می‌دهید!
توجه به خانواده در خط مشی های حوزه‌ی آموزش	آن چه را در خانه‌های شما از آیات خداوند و حکمت و دانش خوانده می‌شود یاد کنید؛ خداوند لطیف و خبیر است!
استقامت و پایداری در تحقق عدالت در تحقق توسعه فرهنگی و آموزشی	پس به همین خاطر تو نیز آنان را به سوی این آیین واحد الهی دعوت کن و آن چنان که مأمور شده‌ای استقامت نما، و از هوی و هوسهای آنان پیروی مکن، و بگو: «به هر کتابی که خدا نازل کرده ایمان آورده‌ام و مأمورم در میان شما عدالت کنم؛ خداوند پروردگار ما و شماست؛ نتیجه اعمال ما از آن ما است و نتیجه اعمال شما از آن شما، خصومت شخصی در میان ما نیست؛ و خداوند ما و شما را در یک جا جمع می‌کند، و بازگشت(همه) به سوی اوست
تعمیم و بهره‌مندی همه اقشار از خدمات و خط مشی‌های پیشرفت و توسعه	خدا شما را از نیکی کردن و رعایت عدالت نسبت به کسانی که در راه دین با شما پیکار نکردند و از خانه و دیارتان بیرون نراندند نهی نمی‌کند؛ چرا که خداوند عدالت‌پیشگان را دوست دارد.

۳. استخراج نهایی و دست بندی دلالت‌ها

در این مرحله دلالت‌های سیاستی همراه با تجربه و تحلیل مختصر دسته‌بندی و درمخوره‌های ذیل تلفیق و به عنوان یافته‌های پژوهش ارائه شده است.

دلالت‌های آموزشی در تحقق توسعه فرهنگی مطلوب

قرآن والاترین و بالاترین ارزش و جایگاه را برای علم و یادگیری دانش قائل و در آیات فراوانی انسان را به آموزش و یادگیری تشویق و ترغیب می‌نماید. از منظر قرآن انسان خلیفه الله، موجودی کرامت یافته^۲ و در بهترین صورت و قالب آفریده شده است. لذا معیارهای پیشرفت و توسعه هنگامی می‌تواند گویای پیشرفت و توسعه نظام رفتاری انسان و جامعه باشد که بتواند توضیح کافی برای حفظ و توازن معنوی و مادی، اخروی و دنیوی در عرصه های مختلف اجتماعی ارائه کند و در عمل شاخص هایی را معرفی نماید که گویای جنبه‌های کیفی و کمی باشد.(نبوی، ۱۳۷۶: ۹۳) از میان مولفه‌های پیشرفت و توسعه، آموزش و تعلیم تکلیفی از ماموریت‌های انبیاء الهی الهی بوده و تحولات کلان و خرد جامعه جایگاهی کلیدی و اساسی دارد. لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ(آل عمران/۱۶۴) خداوند بر مؤمنان منت نهاد [نعمت بزرگی بخشید] هنگامی که در میان آن‌ها، پیامبری از خودشان برانگیخت؛ که آیات او را بر آنها بخواند، و آن‌ها را پاک کند و کتاب و حکمت بیاموزد؛ هر چند پیش از آن، در گمراهی آشکاری بودند.

بررسی آیات قرآن ما را به دلالت های زیر رهنمون می‌سازد.

۱) رشد و ارتقاء فردی و اجتماعی بر محور تقوی و بندگی خداوند

عبادت به معنای نهایت فروتنی، تذلل همراه با تقدیس(قرشی، ۱۳۷۱، ج ۴: ۱۷۹) و هدف خلقت انسان است.^۴ و تقوا کمال انسان و نتیجه

۱. قال انی جاعل فی الارض خلیفه

۲. لقد کرمتا بنی آدم.

۳. لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم

۴. ما خلقت الجن و الانس الا لیعبُدون. ذاریات: ۶۵

عبادت است. اثل ما أَوْجَى إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَ أَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ الْمُنْكَرِ وَ لَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ (عنکبوت: ۴۵).

واژه تقوا از واژگان پربسامد قرآن به معنای حفظ نفس از گناه است و مشتقات آن با ۲۴۲ بار در قرآن آمده است. در نظام معرفتی قرآن تقوا را به عنوان شاخصی مهم در پیشرفت و رشد پایدار معنوی و مادی مطرح شده است. هر کس کار شایسته‌ای انجام دهد، خواه مرد باشد یا زن، در حالی که مؤمن است، او را به حیاتی پاک زنده می‌داریم؛ و پاداش آنها را به بهترین اعمالی که انجام می‌دادند، خواهیم داد. مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَ لَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ. خدا در قرآن می‌فرماید: وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَكَرَّمْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَ لَأَدْخَلْنَاَهُمْ جَنَّاتٍ النَّعِيمِ^۲ و اگر اهل کتاب ایمان بیاورند و تقوا پیشه کنند، گناهان آن‌ها را می‌بخشیم؛ و آن‌ها را در باغهای پر نعمت بهشت، وارد می‌سازیم. هم چنین در آیه‌ی: وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْفَرَى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ وَ لَكِنْ كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (اعراف/۹۶) و اگر اهل شهرها و آبادی‌ها، ایمان می‌آوردند و تقوا پیشه می‌کردند، برکات آسمان و زمین را بر آن‌ها می‌گشودیم؛ ولی (آن‌ها حق را) تکذیب کردند؛ ما هم آنان را به کیفر اعمالشان مجازات کردیم.

آموزش و تعلیم مبتنی بر تقوا امنیت و آرامش فردی و اجتماعی خواهد شد. یا بَنِي آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنْ اتَّقَى وَ أَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُونَ (اعراف/۳۵) ای فرزندان آدم! اگر رسولانی از خود شما به سراغتان بیایند که آیات مرا برای شما بازگو کنند، (از آن‌ها پیروی کنید؛) کسانی که پرهیزکاری پیشه کنند و عمل صالح انجام دهند (و در اصلاح خویش و دیگران بکوشند)، نه ترسی بر آن‌هاست و نه غمناک می‌شوند. آرامشی و امنیتی و نشاطی که هم سویه دنیایی و هم رویکرد آن جهانی و آخرتی دارد و به دوساحت وجودی انسان اعم از روح و جسم به صورت توأمان توجه دارد. لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (یونس/۶۴) در زندگی دنیا و در آخرت، شاد (و مسرور)ند؛ وعده‌های الهی تخلف ناپذیر است! این است آن رستگاری بزرگ! و در سایه عمل صالح وصول

۲) گسترش علم و دانش (عقلانیت و خردورزی)

رسالت انبیاء آموزش یا همان تعلیم و تربیت است: رَبَّنَا وَ ابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ يُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (بقره/۱۲۹) پروردگارا! در میان آن‌ها پیامبری از خودشان برانگیز، تا آیات تو را بر آنان بخواند، و آن‌ها را کتاب و حکمت بیاموزد، و پاکیزه کند؛ زیرا تو توانا و حکیمی (و بر این کار، قادری)!! «همچنین علم موجب برتری جامعه و فرد است. هل یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون» (زمر، آیه ۹) و انبیاء موظف به پاسخگوی علمی شده‌اند. یَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَ مَنَافِعٌ لِلنَّاسِ وَ إِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَ یَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ بَيَّنَّ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ (بقره/۲۱۹) درباره شراب و قمار از تو سؤال می‌کنند، بگو: «در آن‌ها گناه و زیان بزرگی است؛ و منافی (از نظر مادی) برای مردم در بردارد؛ (ولی) گناه آن‌ها از نفعشان بیشتر است. و از تو می‌پرسند چه چیز انفاق کنند؟ بگو: از ما زاد نیازمندی خود.» این چنین خداوند آیات را برای شما روشن می‌سازد، شاید اندیشه کنید!

۳) توجه به سنن الهی در نظام هستی

سنن‌های الهی، قوانین جامع، جاری و فراگیری‌اند که خدا برای نظام هستی ایجاد کرده و روابط متقابل انسان با نظام هستی را در قالب آن تنظیم کرده است. (مطیع و دیگران، ۱۳۹۶: ۲۰) در واقع سنت الهی، شیوه‌ها، ضوابط و قوانین رفتار خدا با انسان است که از آن به تدبیر امور عالم و انسان یاد می‌شود. سنن‌ها و قوانینی که برای همه گروه‌های بشری ثابت‌اند و تخلف از آنها موجب هلاکت انسان می‌گردد. سنن‌های نیکی‌ی که همواره رسولان الهی به مردم ابلاغ کرده‌اند: «يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَ يَهْدِيَكُمْ سُنْنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ» (نساء/۲۶) و در مقابل آن سنن‌های ناخوب و عادت‌های باطل امت‌های گذشته است: «لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَ قَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ» (حجر/۱۳)؛ و موجب هلاکت و خسران امت‌ها و انسان می‌گردد. «فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللَّهُ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَ خَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ» (غافر/۸۵)

۴) توجه به خانواده در آموزش و تولید علم

وَ اذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَ الْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا (احزاب/۳۴) آن چه را در خانه‌های شما از آیات خداوند و حکمت و دانش خوانده می‌شود یاد کنید؛ خداوند لطیف و خبیر است!

۵) عدالت و برخورداری آحاد جامعه از آموزش

عدالت فضیلتی است که تحول جوامع بشری منوط به آن بوده است و این فضیلت در وجود انسان به عنوان فرد، استقامت و اعتدال را می‌آفریند و در جوامع بشری نیز مولد استقامت، برابری، اعتدال و آزادی است. فقدان آن در اجتماع باعث پیدایش تبعیض، ستم، فساد و عدم وفاق

۱. برای آگاهی بیشتر ر.ک: عبدالباقی، محمد فؤاد: المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الکریم، تهران، انتشارات اسلامی، تابستان ۷۴، دوم، ص ۸۶۶ - ۸۶۹.

۲. مانده: ۶۵.

عمومی می‌شود و چنین جامعه‌ای از فضیلت، وفاق و همبستگی فاصله می‌گیرد و به سوی گسست و اضمحلال پیش می‌رود. (Jamshidi, 1988, pp.3-12) قانون عدالت یک قانون کلی و عمومی است و هر نوع داوری و حکومت را چه در امور بزرگ و چه کوچک شامل می‌شود (Makarem Shirazi, 2005, p266).

عدالت از ابتدای ارسال رسل به نام معلمان بشر در تمامی ادیان مد نظر بوده است «وَ إِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تَخْرُجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ» (بقره/۸۴)؛ و هنگامی را که از شما پیمان گرفتیم که خون هم را نریزید؛ و یکدیگر را از سرزمین خود، بیرون نکنید. سپس شما اقرار کردید؛ (و بر این پیمان) گواه بودید. پیامبر از سوی خداوند امر به امر به قسط و عدل شده است: «قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ» (اعراف/۲۹)؛ بگو: پروردگارم امر به عدالت کرده است؛ و توجه خویش را در هر مسجد (و به هنگام عبادت) به سوی او کنید! و او را بخوانید، در حالی که دین (خود) را برای او خالص گردانید! (و بدانید) همان گونه که در آغاز شما را آفرید، (بار دیگر در رستاخیز) بازمی‌گردید!

استقامت و پایداری در عدالت سیره و خط مشی رسولان الهی است. «فَلِذَلِكَ فَادُعُ وَاسْتَقِمِ كَمَا أَمَرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَقُلْ آمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ» (شوری/۱۵)؛ پس به همین خاطر تو نیز آنان را به سوی این آیین واحد الهی دعوت کن و آن چنان که مأمور شده‌ای استقامت نما، و از هوی و هوس های آنان پیروی مکن، و بگو: «به هر کتابی که خدا نازل کرده ایمان آورده‌ام و مأمورم در میان شما عدالت کنم؛ خداوند پروردگار ما و شماس؛ نتیجه اعمال ما از آن ما است و نتیجه اعمال شما از آن شما، خصومت شخصی در میان ما نیست؛ و خداوند ما و شما را در یک جا جمع می‌کند، و بازگشت (همه) به سوی اوست!»

قرآن به دو محور اسای در عدالت و برخورداری آحاد جامعه از آموزش بیان می‌نماید:

۱. تمهید برای تمام اقشار اجتماعی: «لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَ لَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ» (ممتحنه/۸)؛ خدا شما را از نیکی کردن و رعایت عدالت نسبت به کسانی که در راه دین با شما پیکار نکردند و از خانه و دیارتان بیرون نراندند نهی نمی‌کند؛ چرا که خداوند عدالت پیشگان را دوست دارد.

۲. توجه به ظرفیت ها و قابلیت ها: «وَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَ هُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَ مَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ هُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» (نحل/۷۶) خداوند مثالی (دیگر) زده است: دو نفر را، که یکی از آن دو، گنگ مادرزاد است؛ و قادر بر هیچ کاری نیست؛ و سربار صاحبش است؛ او را در پی هر کاری بفرستد، خوب انجام نمی‌دهد؛ آیا چنین انسانی، با کسی که امر به عدل و داد می‌کند، و بر راهی راست قرار دارد، برابر است؟!

۶) شایسته سالاری در مدیریت آموزشی

قرآن دانش و توانمندی را شرط مدیریت و رهبری رسولان الهی به که رسالت تعلیم و آموزش بشر را دارند می‌داند. و در آیات متعددی به این نکته اشاره فرموده است. به عنوان نمونه در بیان ویژگی‌های طالبوت، إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَ زَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ (بقره/۲۴۷) خداوند، حکومت و دانش را به او بخشید؛ و از آنچه می‌خواست به او تعلیم داد. در توصیف داود پیامبر: وَ آتَيْنَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَ الْحِكْمَةَ وَ عَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ (بقره/۲۵۱)؛ و خداوند، حکومت و دانش را به او بخشید؛ و از آنچه می‌خواست به او تعلیم داد. هم چنین در بیان تقاضای حضرت یوسف «قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلَيْكُمْ» (یوسف/۵۵)؛ مرا سرپرست خزان سرزمین (مصر) قرار ده، که نگهدارنده و آگاهم!

۷) نظم و مدیریت زمان

نظم در لغت به معنای آراستن، برپا داشتن، ترتیب دادن کار است. و آفرینش براساس نظم استوار است و در دستگاه خلقت، هر پدیده ای جای خاصی دارد و مأموریت و کار ویژه ای به عهده دارد. کرات آسمانی در مدار معینی حرکت می‌کنند، فصول سال و گذشت شب و روز نظم خاصی دارد و خلقت اشیا از اندازه، حد و میزان خاصی برخوردار است. در شاخص گذاری توسعه فرهنگی و آموزش بیاید به نظم در تمامی فرآیندهای آموزشی توجه داشت و آن را سرلوحه فعالیت های توسعه و پیشرفت قرار داد. از همین جهت بخش عظیمی از دستورات و سفارشات قرآن کریم در راستای تنظیم اندیشه و اعمال و کنش انسان است. إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ (قمر/۴۹) ما هر چیزی را به اندازه (و روی حساب) آفریدیم.

نظم و انضباط حاکم بر تمام شئون ربوبی هستی حاکم است «إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ وَ النُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَ الْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ» (اعراف/۵۴)؛ پروردگار شما، خداوندی است که آسمانها و زمین را در شش روز [شش دوران] آفرید؛ سپس به تدبیر جهان هستی پرداخت؛ (با پرده تاریک)

شب، روز را می پوشاند؛ و شب به دنبال روز، به سرعت در حرکت است؛ و خورشید و ماه و ستارگان را آفرید، که مسخر فرمان او هستند. آگاه باشید که آفرینش و تدبیر (جهان)، از آن او (و به فرمان او) ست! پر برکت (و زوال ناپذیر) است خداوندی که پروردگار جهانیان است!

«اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَ سَخَّرَ لَكُمْ الْبَحْرَ بِأَمْرِهِ وَ سَخَّرَ لَكُمْ الْأَنْهَارَ» (ابراهیم/۳۲)؛ خداوند همان کسی است که آسمان ها و زمین را آفرید؛ و از آسمان، آبی نازل کرد؛ و با آن، میوه‌ها (ی مختلف) را برای روزی شما (از زمین) بیرون آورد؛ و کشتی‌ها را مسخر شما گردانید، تا بر صفحه دریا به فرمان او حرکت کنند؛ و نهرها را (نیز) مسخر شما نمود.

«أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَاءً فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَ يُمَسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ» (حج/۶۵)؛ آیا ندیدی که خداوند آنچه را در زمین است مسخر شما کرد؛ و (نیز) کشتیهایی را که به فرمان او بر صفحه اقیانوس ها حرکت می کنند؛ و آسمان [کرات و سنگهای آسمانی] را نگه می دارد، تا جز به فرمان او، بر زمین فرو نیفتند؟ خداوند نسبت به مردم رحیم و مهربان است!

«لَلشَّمْسُ بِنَبِيِّهَا أَنْ تَدْركَ الْقَمَرَ وَ لَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ» (یس/۴۰)؛ نه خورشید را سزاست که به ماه رسد، و نه شب بر روز پیشی می گیرد؛ و هر کدام در مسیر خود شناورند.

نظم و زیبایی ملازم هم می باشند: «مُتَكِينٍ عَلَى سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ وَ زَوَّجْنَهُمْ بَخُورٍ عَيْنٍ» (طور/۲۰)؛ این در حالی که بر تخت‌های صف کشیده در کنار هم تکیه می زنند، و «حور العین» را به همسری آن ها درمی آوریم!

انضباط و فرمان پذیری شرط همراهی و رشد معنوی معرفی شده است: «قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا» (کهف/۷۲)؛ گفت: «آیا نگفتم تو هرگز نمی توانی با من شکیبایی کنی؟!»

تقسیم وظایف مسوولیت میان افراد: «وَ إِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلَتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَ لِيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَخَرُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وِرَائِكُمْ وَ لَتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَ لِيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَ أَسْلِحَتَهُمْ وَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغفلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَ أَمْعِيَّتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أُنْزَى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَ خُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا» (نساء/۱۰۲)؛ و هنگامی که در میان آن ها باشی، و (در میدان جنگ) برای آن ها نماز را برپا کنی، باید دسته‌ای از آن ها با تو (به نماز) برخیزند، و سلاح‌هایشان را با خود بگیرند؛ و هنگامی که سجده کردند (و نماز را به پایان رساندند)، باید به پشت سر شما (به میدان نبرد) بروند، و آن دسته دیگر که نماز نخوانده‌اند (و مشغول پیکار بوده‌اند)، بیایند و با تو نماز بخوانند؛ آن ها باید وسایل دفاعی و سلاح‌های شان (را در حال نماز) با خود حمل کنند؛ (زیرا) کافران آرزو دارند که شما از سلاح ها و متاع های خود غافل شوید و یک باره به شما هجوم آورند. و اگر از باران ناراحتید، و یا بیمار (و مجروح) هستید، مانعی ندارد که سلاح های خود را بر زمین بگذارید؛ ولی وسایل دفاعی (مانند زره و خود را) با خود بردارید خداوند، عذاب خوارکننده‌ای برای کافران فراهم ساخته است.

نظم در حضور: «وَ تَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ» (نمل/۲۰)؛ (سلیمان) در جستجوی آن پرنده [هدهد] برآمد و گفت: «چرا هدهد را نمی بینم، یا اینکه او از غایبان است؟!»

«لَأَعَذَّبَنَّكَ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَأْذِجَنَّكَ أَوْ لِيَأْتِيَنَّكَ سُلْطَانٌ مُبِينٌ» (نمل/۲۱)؛ قطعاً او را کیفر شدیدی خواهم داد، یا او را ذبح می کنم، یا باید دلیل روشنی (برای غیبتش) برای من بیاورد!

نظم و مدیریت زمان: «إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَدِيمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَ قَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ» (توبه/۳۶)؛ تعداد ماه‌ها نزد خداوند در کتاب الهی، از آن روز که آسمان ها و زمین را آفریده، دوازده ماه است؛ که چهار ماه از آن، ماه حرام است؛ (و جنگ در آن ممنوع می باشد). این، آیین ثابت و پابرجا (ی الهی) است! بنابراین، در این ماه‌ها به خود ستم نکنید (و از هر گونه خونریزی بپرهیزید!)؛ و (به هنگام نبرد) با

مشرکان، دسته جمعی پیکار کنید، همان گونه که آن ها دسته جمعی با شما پیکار می کنند؛ و بدانید خداوند با پرهیزگاران است!

«إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَلَّا تَدْرُكُونَ» (یونس/۳)؛ پروردگار شما، خداوندی است که آسمان ها و زمین را در شش روز [شش دوران] آفرید؛ سپس بر تخت (قدرت) قرار گرفت، و به تدبیر کار (جهان) پرداخت؛ هیچ شفاعت کننده‌ای، جز با اذن او نیست؛ این است خداوند، پروردگار شما! پس او را پرستش کنید! آیا متذکر نمی شوید؟!.

«هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَ الْقَمَرَ نُورًا وَ قَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عِدَّةَ السِّنِينَ وَ الْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ» (یونس/۵)؛ او کسی است که خورشید را روشنایی، و ماه را نور قرار داد؛ و برای آن منزلگاه‌هایی مقدر کرد، تا عدد سال ها و حساب

(کارها) را بدانید؛ خداوند این را جز بحق نیافریده؛ او آیات (خود را) برای گروهی که اهل دانشند، شرح می‌دهد! «مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَخِرُونَ» (حجر/۵)؛ هیچ گروهی از اجل خود پیشی نمی‌گیرد؛ و از آن عقب نخواهد افتاد!

نتیجه گیری

قرآن به نام کتاب آسمانی به زبان مردم و زبان عربی مبین نازل شده و در تفهیم مطالب خود، بر مبنای اصول عقلایی محاوره عمل کرده و همه نیازهای بشر و موجبات سعادت زندگی او را در نظام فکری و معنایی خود جای داده است. لذا بهترین مرجع پاسخگویی به نیازهای بشر در تمامی عرصه های گوناگون فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است. در توسعه فرهنگی، مولفه‌ی آموزش سرعت بخشیدن به چرخه توسعه و حفظ جامعه از هم گسیختگی فرهنگی را بر عهده دارد. لذا به عنوان رسالت اصلی انبیاء و رسولان الهی شمرده شده است. از منظر قرآن انسان خلیفه الله، موجودی کرامت یافته و در بهترین صورت و قالب آفریده شده دارای دو ساحت مادی و معنوی است. لذا معیارها و شاخص های رشد و توسعه زمانی می تواند به سنجش پیشرفت پردازد که توازن لازم اخروی و دنیوی را در عرصه های مختلف فردی و اجتماعی ارائه نماید. در نظام فکری قرآن کریم آموزش و تعلیم به نام یک تکلیف از ماموریت های انبیاء الهی الهی بوده و تحولات کلان و خرد جامعه جایگاهی کلیدی و اساسی دارد و تقوا شاخصی مهم در پیشرفت و رشد پایدار معنوی و مادی مطرح شده است. انسان دارای دو ساحت وجودی روح و جسم است لذا توسعه فرهنگی و آموزشی باید موجب آرامشی، امنیتی و نشاطی گردد که هم سویه دنیایی و هم رویکرد آنجهانی و آخرتی دارد و به دوساحت وجودی انسان اعم از روح و جسم به صورت توأمان توجه دارد. سنت الهی، شیوه ها، ضوابط و قوانین رفتار خدا با انسان است که از آن به تدبیر امور عالم و انسان یاد می‌شود. سنتها و قوانینی که برای همه گروه های بشری ثابت اند و تخلف از آن ها موجب هلاکت انسان می‌گردد. عدالت و برخورداری آحاد جامعه از آموزش در دو محور تعمیم برای تمام اقشار اجتماعی و توجه به ظرفیت ها و قابلیت ها فردی و اجتماعی، هم چنین توجه به نظم در تمامی فرآیندهای آموزشی به منظور تنظیم اندیشه و اعمال و کنش انسان، پاسخگوی علمی به تمام نیازها و شئون اجتماعی و فردی بشر در مسیر پیشرفت و توسعه و شایسته سالاری در مدیریت آموزشی از دیگر دال های مرتبط با شاخص های توسعه فرهنگی و آموزشی است. ذکر این نکته لازم است سخن از توسعه فرهنگی و شاخص های آموزشی به معنای عدم توجه به رفاه اقتصادی و معیشتی مردم نیست بلکه تامین معیشت مردم ابزاری برای وصول به قرب الهی و بندگی خداوند در سایه حیات طیبه است.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در این پژوهش اصول و تمام نکات اخلاقی شامل امانتداری، دقت در استناددهی، قناعت از دیگران، رعایت ارزش های اخلاقی در گردآوری داده ها مدنظر قرار گرفته است.

حامی مالی

برای انجام این پژوهش، هیچگونه حمایت مالی دریافت نشده است. و تمام هزینه های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

مشارکت نویسندگان

مقاله حاصل کار پژوهشی نویسنده اول، نویسنده مسوول استادیار پژوهشی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی و نویسنده دوم و سوم است

تعارض منافع

مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است و با منافع شخصی یا سازمانی منافات ندارد.

References

- Holy Quran
 Abdolbaghi, M, (1995), al-Mujam al-Mufhahares le-Alfaz of Holy Quran, Tehran, Islamic Publications, Summer, Second Publication. [in Persian]
 Afrough, E, (1975), Iranian Identity and Cultural Rights, Tehran, Soureh Mehr, 2008. [in Persian]
 Amani, Mahdi and Others; Typography Dictionary, Tehran, Tehran University Publications. [in Persian]
 Danaee, H, Methodology of research implication studies in social and human sciences: foundations, definitions, importance, approaches and implementation stages, Volume 22, Number 86 - Serial Number 86,
 Friedmann, G. (1972). Center in Regional Economic Development. Edited by N. M. Hansen.
 Girard, A, (1980), Cultural Development: Experiences and Guildlines, Trans. Abdolhamid Zarrin Ghalam and Others, Tehran: Basic Researches Center of Islamic Guidance and Culture Ministry. [in Persian]
 Hass, M, (1992), Polity and Society, New York & London.
 Jamshidi, M, (1988), Tehran Justice Theory, Imam Khomeini and Islamic Revolution Institute. [in Persian]
 Javadi-Amoli, A, (2009) Tasnim, 7th volume, Researcher Hassan Vaezi Mohammadi, Qom Asra Publications. [in Persian]
 Moti, M, Aghadousti, E, Sadat Nikzad Husseini, F, (2017), Tradition Field Meaning Parameters in Quran, Meshkat, issue 36, No 1, serial number 134, spring, [in Persian]

- Makarem Shirazi, N, and Others, (2005), One Hundred Moral Matters in Quran and Hadith, Tehran, Islamic Darolkotob. [in Persian]
- Sedahghatzadeh, M, (2015), Culture Reconstruction based on Transcendent Wisdom, Cultural-Social Cognition, issue 2, spring. [in Persian]
- Nabavi, S, (1997), Desired Human In Islamic View, Collection of Articles on Islam and Development Conference, Tehran, Shahid Beheshti University. [in Persian]
- Nazarpour, M, (1999), Values and Development, Islamic Culture and Thought Institute. [in Persian]
- Riggs, F. W., (1984), Development, in Satori, Giovanni (ed.), Social Sciences Concepts, London.
- Salehi Amiri, R, Mohammadi, S, (2010), Cultural Diplomacy, Tehran, Ghoghnoos. [in Persian]
- Shahdadi, H, (1989); the Application of Social-Economic Indices in Development Programing, Tehran, Plan and Budget Organization: Economic-Social Documents Center. [in Persian]
- She'bani, H, (2003), Educational Programming Preliminaries, Tehran: Roshd. [in Persian]
- Smith, P. D, (1992), an Introduction to Cultural Theory, Tran. Hassan Pouyan, Tehran, Dialogue among Civilizations International Center, Cultural Studies Office. [in Persian]
- Touhidfam, M, (1994) "Cultural Development Barriers in Iran", Baz Publications. [in Persian]
- Vaezzadeh, S., n.d, Research Project Final Report on Methods Analysis and Evaluation Indices of Culture, Art and Communication in Different Countries of the World, Cultural and Scientific Supervision and Evaluation Board. [in Persian]

